

Legyen szó visszaalakításról vagy – ha elkérülhetetlen – a természeteshez közeli szabályozásról, szükség van a környezetállapot és a természeti értékek felmérésére a beavatkozások előtt és után, a hatások előzetes átgondolása és nyomon követése végett.

A meder fizikai jellemzőinek természetessé alakításában két fő vonulat különíthető el:

1. a medret magára hagyjuk; alakítsák az áradások, az élővilág úgy, ahogy az természetes, ill.
2. élhetünk a természetes hatású mesterséges kialakítás lehetőségével.

Az eredeti élővilág teljes ismerete híján és a medervevények általában kényszerszülte kialakíthatósága (ld. helyszüke) folytán csak természetközeli, sőt azt csak utánozó állapot visszaállításáról van jogunk / módunk beszélni! Ez azonban nem jogosít fel bennünket arra, hogy ne éljünk ezzel a lehetőséggel!

Hogy hogyan és miért éljünk a lehetőséggel, szolgáljanak követendő példák az alábbiak:

A már említett Rajnán nem csak az árterületet szélesítették ki a folyóval párhuzamosan futó gátak „áttelepítésével”, hanem a víztestben élő és mozgó (migráló) élőlények útból is elbontották a keresztgátakat. (A keresztgátak, vízlépcsők áthidalását szolgálják az ún. hallépcsők.)

Már bécsi példa is van a betonburkolat elbontására, mellyel lehetőség van a heterogén medervevények kialakítására, kialakulására, az élővilág megtelepülésére.

Ismert, hogy a betonburkolat előtt is volt partvédelem, de természetes anyagok felhasználásával.

Ezek a megoldások a vízépítők számára is – „mérnök-biológiai módszerekként” – ismertek, de a gyakorlatban még sem alkalmazzák őket.

E módszerek egyike, pl. a malmoknál is alkalmazott rőzsefonattal való partbiztosítás.

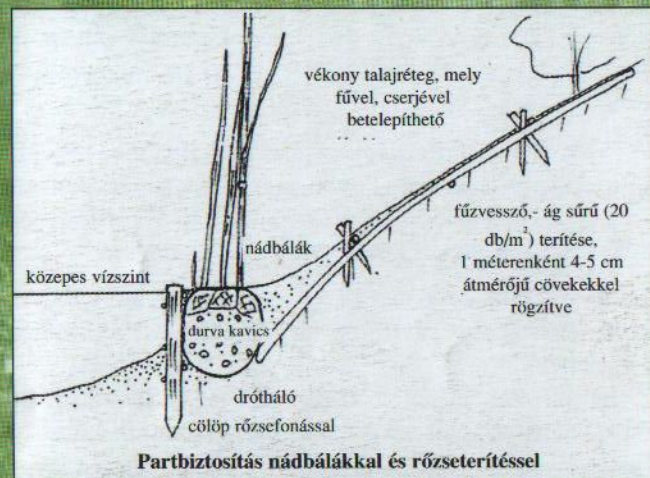
A part (a nagyvízi meder, az árterület) erózió elleni védelmére fűmaggal vetett, talajréteggel fedett rőzseterítés is használható, mely biztosabb és esztétikusabb, természetesebb fákkal, bokrokkal betelepítve.

A fák és a partot behálózó gyökérzetük egyébként is biztos, ugyanakkor ökológiai szempontból a leginkább javasolt megoldást jelentik a part erodálásával szemben.

(Ugyanakkor a fa árnyékot ad – nekünk is, tompítja a szél hatását, jelentősen hozzájárul a levegő – /ez belterületen fontos! / és vízminőség javításához.)

Tavakon használt és a síkvidéken folyó budapesti Rákos-patak revitalizációs tervében is szereplő megoldás a nádtelepítés, pl. bálás módszerrel

Ezen elvek és módszerek szerint valósul meg például Vác város önkormányzatával közösen az általunk egy évtizede vizsgált Gombás patak revitalizációs terve is.

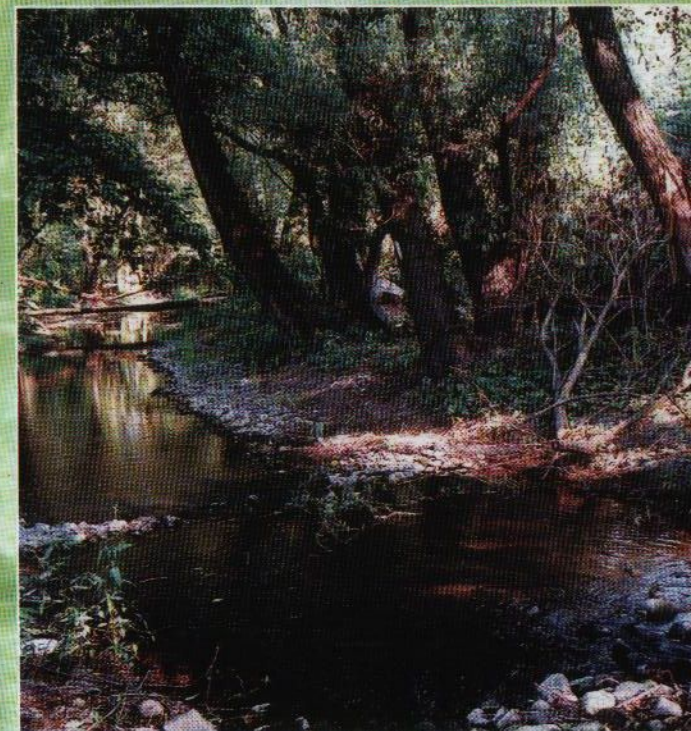
Összegezve:

A revitalizáció nemcsak az élővilág számára hasznos, hanem egy emberibb környezet mellett természetközeli tájhasználat kialakítását is szolgálja.

Fontos, hogy az embereket a természetes, lehetőleg ökológiaailag is funkcionáló patak képe pihentesse, ne egy legfeljebb parkszerű, sokfunkciós, művi környezet legyen az eredmény!

Készült a **Környezetvédelmi Minisztérium** támogatásával
 Kép, szöveg és ábra: **Dukay Igor**
 Kiadó: **Göncöl Alapítvány**
 2600 Vác, Ilona u. 3. Tel.: 27/304-484
 Nyomda: **Multiszolg Bt. (Vác)**
 Tördelés: **Dukay Barna**
 Címoldali felvétel: **Gáspáry Attila**

KISVÍZFOLYÁSOK REVITALIZÁCIÓJA

„A falun át kanyargó bájos patakocska vizét csövekben elvezetik, medrét kiegyenesítik és befedik, és íme, már készen is van, a csevegő patakocskából egy csúnya, jellegtelen elővárosi utca lett.”

Konrad Lorenz:
 A civilizált emberiség nyolc halálos bűne

GÖNCÖL ALAPÍTVÁNY
 2001

A REVITALIZÁCIÓS „ÚJRA ÉLŐVÉ TÉTELT” JELENT, S EBBEN „ROKON ÉRTELMI” A MAGYAR ÉS IDEGEN NYELVŰ IRODALOM MÁS KIFEJEZÉSEIVEL (VÖ: „REHABILITÁCIÓS”, „RESTRUKTURÁLÁS” = „EREDETI/MEDER-/FELÉPÍTÉS VISSZAÁLLÍTÁSA”), „RENATURÁLÁS” = „VISSZATERMÉSZETESÍTÉS”).

A fogalom és a gyakorlat nem új keletű: Németországban és Svájcban pl. már évtizedek óta nem csak (sőt: nem elsősorban!) természetvédelmi, hanem vízgazdálkodási, azaz gazdasági és árvédelmi szempontokból is „támasztanak fel” vízfolyásokat, felismerve azt, hogy az adott táj jellegzetességeit figyelmen kívül hagyó gazdálkodás erőltetése valamint a szabályozások mennyi kárt okoznak.

Gondoljunk csak arra, hogy a kimélyített, kiegyenesített meder a megnövekedett erózió hatására még mélyebbre vágódik, s ezzel (valamint az alagsóvezéssel) mélyebbre szállítja a MEZŐGAZDASÁGBAN egyébként oly fontos talajvíz szintjét.

A munkák eredeti célja a talajvízszint mélyre szállítása volt, mely egyes művelési ágaknak megfelelő, másoknak kevésbé, a természetes növénytakarónak pedig egyáltalán nem jó.

Ugyanakkor a vízre minden természetes növénynek szüksége van, melyet a megregulázott vízfolyásból vagy tározótavakból emelnek ki, nagy költséggel.

Hasonló a helyzet az ÁRVÍZVÉDELEMmel is:

A szabályozott patak egyenes medre ugyan gyorsan elszállítja a vizet a területről, fátlan mederszegélye sem okoz visszaduzzasztva „lefolyási akadályokat”, ugyanakkor az áradások ugyanúgy jelentkeznek, s egyre komolyabb károkat okoznak. Miért?

Mert egy esapadékszegény évtized után úgy véljük, az árvízi mederben is megtelepedhetünk. Beépítjük, esetleg szeméttel betöltjük az ártereket, szik falak közé szorítjuk – így viszont csak az árvíz szintje lesz magasabb, s önti el, rombolja le, teszi tönkre azt, amit esetleg évtizedek munkájával építettünk fel.

Őseink tudták, nem függetleníthetik magukat a hóolvadásnak és az esőknek köszönhetően rendszeresen érkező árvizektől és magasabb területekre települtek!

Ma már sajnos látnunk kell azt is, hogy mennyire hibás helyi, néhány kilométeres „problémának” tekinteni az árvizeket és helyi – leginkább természetvédelmi érdekekkel, esztétikai és egészségügyi indokkal ütköző – „kezelést” alkalmazni.

Az egész vízgyűjtőterület egységként való kezelésére a Tisza is emlékeztet bennünket évről-évre! (De a szennyezések közgazdasági határokat nem ismerő voltára is!)

A tiszai helyzet ismert: a vízgyűjtőterület felső részén irtják a vizet szivacsoként visszatartó erdőt.

A megoldás már nem lehet a Tisza – és a többi vízünk – további szabályozása, a gátak magasítása, hanem a szélesebb árterületek kialakítása, valamint az erdők újra-telepítése.

Az öntésterület szélesítése, a szintén sok vizet befogadni képes mellékágrendszer feltámasztása a gátak távolabbi kialakításával nem utópia – a Rajnán megvalósult!

A honi vízgazdálkodás és a társadalom is kezdi átlátni annak jelentőségét, hogy így, a Természettől lakóhely és gazdálkodás céljaira elvett terület visszaadásával, nem kell évente rettegni az árvízről!

A gazdaság és a társadalom azonban nemcsak, mint alkalmi „kártevővel” találkozik kisebb-nagyobb vízfolyásainkkal, hanem rövidebb-hosszabb szabadidejét tölti partján, sőt sokaknak megélhetési forrást jelentenek folyóink.

Mindaz a csillogó vízfelszín látványának, a megtörő víz csobogásának, a parti fák árnyékának, élővilágának köszönhető!

E felismerésen alapul a TURIZMUS, a VENDÉGLÁTÁS, mely egyre több embernek hoz hasznot. A zsúfolt városokban lakók is a nyugodt környezetet, a kikapcsolódást keresik vízparti telkeiken.

Lássuk a TERMÉSZEZETVÉDELEM indokait is!

A patakrevitalizációt a kisvízfolyások jelenlegi, ha nem is teljesen halott, de sajnos sok esetben erősen rontott állapota (degradációja) indokolja.

A természetes, az élővilág ökológiai igényeit kielégítő állapotnak vízminőségi és medermorfológiai oldala van, hiszen hiába a megfelelő (változatos) mederveviszonyok megléte vagy újratelepítése, ha a szennyezőforrásokat nem küszöböljük ki.

Ez fordítva is igaz: hiába a tiszta víz, **ha a burkolt vagy kotort meder valójában nem élőhely.**

A megfelelő folyóvízi élőhely e kettős kritériumból nagyon sokan csak a vízminőség fontosságát érzékelik.

Ennek ellenére sajnos sem a vízminőség rendszeres vizsgálata, sem a szennyvízkezelés nem megoldott; így e téren is van tennivaló!

A változatos mederalakulat élővilágcentrikus és esztétikai „hasznát” még kevesen értik meg, pedig az említett degradáció leginkább az elszegényedett élővilágban érhető tetten.

A kisvízfolyások élővilágát a folyókéhoz hasonlóan, nem csak a meder lakói jelentik, hanem az ártéri növényvilág is, melynek fái hegy- és dombvidéken az enyves éger, síkvidéken a fűz és a nyarak.

Árnyékukban, ill. a köztük lévő nyílt területeken, mocsaras mélyedésekben számtalan lágyszárú növény él.

A patakban élő élőlények egy része évmilliók alatt alkalmazkodott az ottani körülményekhez. E növény- és állatfajok megirtultak azáltal, hogy pl. nincs hol meghúzódnuk, szaporodniuk az ember alakította patakmederben.

Eltűnésük vagy visszatelepülésük mindannyiunkon múlik!

Lásd:

Célszerű lenne végre nem a korábban megszokott módon rendezni (és szennyezni) a vízfolyásokat, hanem elkerülni (MEGELŐZÉS) a nem odavaló, nem évszázados hagyományokkal rendelkező tájhasználatokat (pl. szántóművelés, lakhely), ill. a rendezést ökológiai szempontok szerinti végezni. Ez utóbbira utalnak a magáért beszélő „természeteshez közeli szabályozás”, sőt: „zéró beavatkozás elve” fogalmak!